

נעם הארץ

בס"ד

לכבוד שבת קדש – פרשת בלק תש"ף

זוהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

הקנאה, הנובעת מכך שכל אחד טורח להסתכל במה שיש חברו, והעין הרעה שנובעת מכך היא יסוד הפירוד. ועם ישראל שעניינו חיבור, לא מתנהג בהתנהגות זו.

בלעם הוא הנביא מאומות העולם, שיכול לראות פנימה ולזהות את טיבו של עם ישראל. לעיתים צריך שמישהו מבחוץ יאמר לנו את מה שקיים בפנים. כך אומר משורר ספר תהילים: **אָז יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְּדִיל הִ' לַעֲשׂוֹת עִם־אֱלֹהִים: הַגְּדִיל הִ' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הִינּוּ שְׂמֵחִים:** רק אחרי שהגויים יאמרו, נזהה גם אנחנו את המציאות ונוכל לומר שה' הגדיל לעשות עימנו. כך גם בפרשתנו, צריך מישהו מבחוץ, נביא מאומות העולם, שיאמר לנו מי אנחנו ומה תפקידנו.

חז"ל אכן הציבו את בלעם במדרגה עליונה. **"ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" - בישראל לא קם, אבל באומות העולם קם. כדי שלא יהא פתחון פה לאומות העולם לומר, אילו היה לנו נביא כמשה היינו עובדים לקב"ה. ואיזה נביא היה להם כמשה? זה בלעם בן בעור** (במדבר רבה נשא פרשה יד). לא סתם נביא, אלא אחד שמשפיע על מה שיקרה בעתיד. זו כנראה הסיבה מדוע קבעו חז"ל **"הוא בלעם הוא לבן"**. לבן ביקש לקבוע את העתיד, להחליט מה יהיה באחרית הימים. **"לבן ביקש לעקור את הכל"** (הגדה של פסח). עולה אם כן, שהיה נביא בשם בלעם, שבא ממקום שנקרא פתור והוא יכול לנבא את מה שיקרה בעתיד. האנשים מקבלים את דבריו ורואים בהם מציאות שתתרחש, עד כדי הזמנתו לקלל את עם ישראל - נבואות אחרית הימים. מה שנוהגים לכנות בשם אפוקליפסה. חוקרים שעסקו בעניין אף הגדירו אפוקליפסה בצורה הבאה: **"קץ העולם קרוב. מעטים יותרו בחיים כדי לחזות בלידתו של עידן חדש ונשגב. העולם הישן, המלא צער ומכאוב, יקרוס תחת כובד רשעות. תחתיו יקום עולם חדש בכל המובנים, חברה חדשה וסדר קוסמי חדש"** (עמוס פונקנשטיין). בלעם הוא נביא האפוקליפסה, בלעם הוא לבן, הוא ביקש לעקור הכל. כך גם ביקש לעקור את עם ישראל כמו לבן כדי שלא יוכל לקיים את ייעודו בעולם.

באחד משרידי קירות הבניינים שבחפירות בדיר עלא (מקום המזוהה עם סוכות או אלעלה), צפונית-מזרחית למפגש נחל יבוק עם נהר הירדן, נמצאו שברי טיח – הנמצאים במוזיאון ברבת עמון – ועליהם כתובת הכתובה בדיו. הבניין היה, אולי, מקדש מדייני. בכתובת המקוטעת מסופר על **בלעם בר**

פרשתנו מספרת על אירוע שהתרחש ערב כניסת בני ישראל לארץ. **וַיֵּרָא בְּלָק בֶּן־צִפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאִמְרֵי: וַיָּגֵר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֲדָר כִּי רַב הוּא וַיִּקְיָן מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֵל זַמְּנֵי מַדְיָן עִתָּהּ יִלְחָכוּ הַקְּהָל אֶת כָּל סָבִיבֵתֵינוּ בְּלַחֵף הַשּׁוֹר אֶת יָרֵךְ הַשָּׂדֶה וּבְלָק בֶּן צִפּוֹר מִלֶּדֶת לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא: וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֵל בְּלָעַם בֶּן בְּעֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל־הַנֶּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵקְרֹא לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרָיִם הַגָּדָה כִּסְהָ אֶת עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא יֵשֵׁב מִמְּלִי: וְעִתָּהּ לָכֶה נָא אֶרֶה לִי אֶת הָעָם הַזֶּה כִּי עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלֵי אוֹכְלֵי נֶפֶשׁ בּוֹ וַאֲנִירְשָׁנוּ מִן הָאָרֶץ כִּי יֵדְעֵתִי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרָךְ מִבְּרָךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יוֹאֶר:** במדבר פרק כב. התורה מספרת על אדם בשם בלעם בן בעור, המוכר כבעל יכולת לברך ולקלל, וכל אשר יאמר מתקיים. הוא איננו רק "חזזה" שרואה מה יקרה באחרית הימים, אלא יכול להשפיע עליו ולקבוע מה יהיה.

מענין לחשוב, שכל ענין בלעם בעצם לא היה ידוע לבני ישראל, שהרי לא התרחש בנוכחותם. רק הקב"ה במוסרו את התורה למשה, יכול היה לגלות לבני ישראל את אשר אירע בהיעדרם. מה אם כן רוצה התורה ללמד אותנו? מדוע לספר על אירוע צדדי כביכול, שלא שינה במאום למסע בני ישראל או כניסתם לארץ. בלעם בא, עשה מה שעשה וחזר לביתו. בלעם - אדם, בעל יכולת לתקשר עם הקב"ה, שיודע לומר מה יהיה בעתיד. **וְעִתָּהּ הַנְּנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לָכֶה אֵי־עֲצָךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים:** (במדבר פרק כד:יד). לכן, זה לא מפתיע שרבי עקיבא ישתמש בציטוט של בלעם כדי לתאר את מנהיגותו של בר כוכבא **"דְּרָךְ בּוֹכָב מֵיעֲקֹב"** ולדבר על משיח שהוא ביטוי לעם ישראל באחרית הימים. תכונותיו של עם ישראל וייעודו מופיעים בדברי בלעם. כך בעניני משיח וגאולה, וכך בהתנהלות היומיומית של עם ישראל - **מֵה־פָּטְבוּ אֶהְלִיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל: בְּנִהְלִים נַפְיוֹ כְּנִגַּת עָלֵי נְהָר בְּאֶהְלִים נָטַע הִ' בְּאֶרְזִים עָלֵי־מַיִם:** המדרש יסביר מה ראה בלעם בתכונותיו של עם ישראל. **ראה שלא היו פתחיהן של ישראל מכוונים זה לזה, אלא כל פתח היה פתוח אחרי אהל חבירו, כדי שלא יסתכל כל אחד ואחד מהם בביתו של חבירו,** (מדרש אגדה במדבר פרשת בלק פרק כד סימן ה). בכפר היהודי ששוחזר בקצרין שברמת הגולן, ניתן לראות עד היום, את סמטאות הכפר, וכיצד פתחי הבתים אינם פונים זה אל זה. אלא כל אחד נמצא בעיקול אחר של הסימטה, כך שלא ניתן ל"הציץ" מבית אחד אל שכנו.

הדף מוקדש לע"נ אבי מורי יעקב עוזיאל עמיצור ז"ל

בְּעֵר (!) החוזה חלום בלילה המביא אותנו לצוות על זנות פולחנית

הכתובת, שהתגלתה בשנת 1967, נכתבה בדיו שחורה ואדומה על קיר מטייח, גובהה מטר, רוחבה 31 ס"מ והיא כוללת כ-55 שורות. הכתובת כתובה בלשון שירית ויש בה קרבה לשונית לסיפור המקראי. הכתובת מספרת על החוזה בלעם בן בעור, נבואותיו וקללותיו, והשם 'בלעם ברבער' חוזר מספר פעמים בכתובת,

בכתובת מכונה בלעם חוזה אלוהים **"ספר בלעם בן בעור איש חוזה אלהים הוא..."**. בהמשך מתואר כי החזיון מתרחש בלילה **"ויבואו אליו האלים בלילה"**. הכתובת מתארת כי בלעם עוסק בענייני אחרית הימים **"ויאמרו לבלעם בן בעור כה יפעל בלעם באחרית הימים..."**. וכאשר מגיע הבוקר יש התיחסות למה שחזה באותו הלילה **"ויעל עמו (=העם שלו) ויאמרו לבלעם בן בעור למה תצום [ולמה] תבכה?"**. כאשר באו להמשיך לשאול אותו בענייני החזונו שראה ענה **"ויאמר להם שבו ואגיד לכם"**. לשון הכתובת ודברי התורה מופיעים ממש באותן מילים. על סמך בדיקות מעבדה תיארכו הארכיאולוגים את זמנה של הכתובת במאות 8-9 לפנה"ס (760-840 לפני הספירה). פרשת בלעם המתוארת בפרשתנו התרחשה במהלך המאה ה-13 לפנה"ס, כ-400 עד 500 שנה קודם לתיארוך הכתובת. הכתובת מחברת אותנו אל הריאליה של בני תקופת המקרא באזור הגלעד. אנשים אלה הכירו נביא בשם בלעם בן בעור, שבכתובת מצויין כי הגיע מפתור.

הכתובת מגלה כי הוא עסק באפוקליפסה, בסוף העולם. דבר שמתאים מאד לדמותו של בלעם המבקש להחריב הכל ולבנות עולם חדש על חורבנו של העולם הקודם. אדם כעסן, שעל פי התורה, מכה את אתונו על שלא עשתה את רצונו. אדם שלא מבין את דבר ה' ומנסה לתת לו פרשנות משלו. למרות שחז"ל משווים את בלעם למשה הרי מדובר בשני אנשים שונים לגמרי. פרופ' שלום רוזנברג עסק בהשוואה שבין שני נביאים אלה. משה בנקרת הצור הסתיר את פניו. למה מסתיר משה את פניו? וכי אין הוא רוצה לראות את המראה? כל ילד יענה – משה פחד, **"כִּי יֵרָא מַה־בֵּיט"**. הרמב"ם הלך לכיוון "הסוד". משה מסתיר את פניו בידי, כביכול כדי להפעיל מעין צנזורה על החזון! חזון יכול להיות מטעה אם הוא נתפס בצורה אימפולסיבית, **"ולא יגזור בתחילת דעת שיעלה בלבו, ולא ישלח מחשבותיו תחילה וישליטם להשגת הא-לוה, אבל יבוש וימנע ויעמוד... ועל זה נאמר, "וַיִּסְתֵּר מִשֶׁה פָּנָיו..."**. החזון זקוק לביקורת. רק מי

שיפעיל צנזורה על חזונותיו יזכה לחזות חזון אמיתי. עולם הרוח מלא הזיות שנולדות בנפש האנושית המאבדת את בקרת התבונה. הזיות אלו, כחלומות הרגילים, הן מתחת לתבונה. הנבואה הוא רובד שמעל לתבונה, כאשר התבונה היא חסרת אונים. קיימות חוויות מיסטיות או דתיות, בזמנים ובמקומות שונים, ובתרבויות שונות. החזונו עוברים דרך המדיום האנושי האישי – הסובייקטיבי. כך עלולים המסרים להזדהם עם מה שהם מוצאים בדרך. באמירה מודרנית נוכל לומר שהאנטנה הקוסמית משדרת נכון, אך המקלט של המקבלים לא תמיד מכוון כראוי. רעשים מופיעים לקליטה נכונה של השידור. חז"ל השתמשו במטפורה של ה'אספקלריא'.

בחזון - אמורה הנפש האנושית לפתוח מעין חלון זכוכית אל עולם שמעבר לאדם. אולם כאשר זכוכית זאת אינה נקייה ושקופה, היא מעוותת את המראה. יש מיסטיקאים שאולי הגיעו לחלון, אך הוא היה אספקלריא מזהמת, זיהום ששיקף את עולמו, הרוחני המעוות של האדם ובו אינטרסים, תאוות ואגו. פעמים רבות, מרוב לכלוכה, הופכת זכוכית החלון לראי, שבה המיסטיקאי רואה רק את עצמו. בלעם, שחז"ל ראו בו בעל פוטנציאל כמו משה, הפך סמל לעיוות זה. בלעם ענה לשליחי בלק מלך מואב (במדבר כב, יח): **"אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ה'"**.

על כך מעיר רש"י: **"למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים"**. זאת ועוד; במסורת היהודית מצויר בלעם כמי שקושר זנות עם "קדושה". גם בכתובת מסופר על בלעם בר בעור החוזה חלום בלילה המביא אותו לצוות על זנות פולחנית. בלעם רצה לקלל, כי זה מה שהוא פירש, אך הוכרח לברך. לא תמיד נס זה מתקיים. אנשים אשר רוח בהם, מצליחים על פי רוב לומר את מה שהם רוצים לומר. האדם בעל הכוחות הרוחניים הגדולים, איש הכריזמה, מביא לחברה מסרים מיסטיים. פעמים רבות המיסטיקה אינה אלא מיסטיפיקציה, דהיינו הטעיה, אשליה ואף רמאות מודעת המתעטפת בבגדי מסתורין וסוד. זוהי מהותה של העבודה הזרה (שלום רוזנברג). לפעמים, כבמקרהו של בלעם, היא עיוות של חוויה ההופך מקור לקללה. כך "נאלץ" הקב"ה להתערב ולהפוך את הקללה לברכה.

בימים אלה של קריסת המערכות בשל המגפה בעולם, עלינו לזכור שגם כאשר נצא ממנו אל "עולם חדש", יש לעם ישראל תפקיד ויעוד. חיזוק המשפחה, צניעות, עין טובה ומבט מאיר אל העולם.

בברכת שבת שלום ומבורך – חגי עמיצור

<https://lp.vp4.me/fw3x>

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור

office@noam-haaretz.com : דוא"ל 054-9938399

טלפון : חגי עמיצור . טלפון